

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Umeå, den 13 och 14 april 2023

Inspektionen i korthet: Inspektionen inriktades framför allt på situationen för frihetsberövade barn. Sedan den 1 juli 2021 får den som inte har fyllt arton år och som är gripen eller anhållen hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt (6 a § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). JO uttalar att det är positivt att det har lagts ned ett betydande arbete för att arresten ska kunna ta om hand gripna och anhållna barn. I arresten placeras barn inte i cell utan i ett särskilt rum som ligger avskilt från arrestkorridorerna. För tillfället tycks det räcka med detta rum för att arresten ska kunna ta om hand barn som är misstänkta för brott. JO uttalar dock att arresten behöver ha beredskap för att kunna ta emot flera barn samtidigt och betonar vikten av att Polismyndigheten regelbundet följer upp om det finns behov av ytterligare anpassningar av arresten.

Protokollet innehåller uttalanden även i andra delar, bl.a. om information till intagna, tillsyn av intagna och dokumentation.

På JO:s uppdrag har nu fem arrester inspekterats med fokus på bestämmelsen i 6 a § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. JO konstaterar att bestämmelsen fått ett olikartat genomslag och att inspektionerna dessvärre visar att det finns arrester där barn regelmässigt hålls i förvar i arrestceller. Det är en oacceptabel situation som Polismyndigheten behöver komma tillrätta med. JO anser att frågan om barn i arrester är viktig och avser att fortsätta följa den.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Per Lennerbrant genomförde rättssakkunniga Mattias Karlsson den 13 och 14 april 2023 en inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Umeå. Vid inspektionen deltog även juristen Johanna Fransson. Inspektionen anmälde några timmar innan den påbörjades.

Inspektionen inleddes med att lokalpolisområdeschefen AA och stationsbefälet BB kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arresten och delar av lokalerna fotograferades. JO:s medarbetare gjorde en översiktlig granskning av bl.a. avtal, checklistor samt utskrifter ur Polismyndighetens digitala arrestförteckning (DAF). Vidare samtalande JO:s medarbetare med fyra anställda.

Inspektionen avslutades med en genomgång den 17 april 2023 där företrädare för Polismyndigheten gavs möjlighet att kommentera de iakttagelser som JO:s medarbetare hade gjort vid inspektionen. Vid genomgången, som hölls digitalt, närvarande lokalpolisområdeschefen AA och gruppchefen för stationsbefälen tillika biträdande arrestföreståndaren CC.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Umeå har tidigare inspekterats av JO vid tre tillfällen inom ramen för Opcat-uppdraget. En central fråga vid de inspektionerna var arrestens begränsade möjligheter att erbjuda de intagna utomhusvistelse. (Se JO:s protokoll i dnr 5878-2011, 5529-2014 och 3301-2015.)

Nu aktuell inspektion inriktades framför allt på situationen för frihetsberövade barn. Vid inspektionen granskades bl.a. i vilken omfattning, var och under vilka förhållanden barn hålls i förvar i arresten. Ett annat syfte med inspektionen var att följa upp frågan om de intagnas möjlighet till utomhusvistelse.

Iakttagelser vid inspektionen och uttalanden av JO Per Lennerbrant

Nedan följer en beskrivning av de iakttagelser som JO:s medarbetare gjorde under inspektionen.

I anslutning till respektive rubrik finns uttalanden av JO Per Lennerbrant. Sist i protokollet finns en sammanfattning av de senaste årens inspektioner inriktade på situationen för barn i arrest och övergripande uttalanden i den frågan.

Organisation och uppdrag

lakttagelser

Arresten ligger i polishuset i centrala Umeå och är öppen dygnet runt alla dagar i veckan. Arresten består av två våningsplan. På markplan finns de äldre arrestlokalerna med åtta celler för tillnyktring och två anhållningsceller. På våningen ovanför finns en ny arrestdel med en arrestkorridor som har sex tillnyktringsceller och elva anhållningsceller. Vidare finns i anslutning till arrestkorridoren en korridor med förhörssrum. Korridoren är avskild med en låst dörr. Sedan den nya arrestdelen färdigställdes sommaren 2020 har cellerna i de gamla arrestlokalerna på markplan bara använts vid ett tillfälle.

När inspektionen inleddes hölls tre personer i förvar i arresten. Två av dem var anhållna misstänkta för brott och en var omhändertagen med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m.

Bemanning och personalens kompetens

lakttagelser

Arresten bemannas dagtid måndag–fredag av två arrestantvakter som är anställda av Polismyndigheten. Övrig tid ansvarar ett privat bevakningsföretag, Avarn Security AB (Avarn), för bemanningen i arresten. Minst två vakter är i tjänst dygnet runt. Vid inspektionen kom det fram att ett nytt företag, Securus Säkerhet i Sverige AB (Securus), kommer att bemanna arresten från maj 2023.

Under inspektionen var ett stationsbefäl i tjänst. Stationsbefälet har en arbetsledande funktion i förhållande till arrestantvakterna och leder det operativa arbetet i arresten. Stationsbefälet gör förmansprövningar och säkerhetsbedömningar. I samtal med personal kom det fram att förmansprövningen avseende personer som tas in i andra arrester, bl.a. i Lycksele, Vilhelmina och Storuman, genomförs av stationsbefälet i Umeå på distans per telefon. Stationsbefälet samtalar inte regelmässigt direkt med den intagne i samband med en sådan prövning.

Personalen uppgav att det finns ett bra och nära samarbete mellan stationsbefälen och arrestantvakterna. Det ska särskilt gälla stationsbefälens samarbete med de polisanställda arrestantvakterna men även med vakterna från Avarn som i många fall arbetat en längre tid i arresten. Stationsbefälens tjänsterum är placerat i en annan del av polishuset än arresten. Stationsbefälen går dock flera gånger under varje arbetspass till arresten och vakterna kontaktar frekvent stationsbefälen per telefon eller genom att gå till deras kontor.

För att bli förordnad att arbeta som arrestantvakt i arresten måste man gå en särskild utbildning som organiseras av Polismyndigheten. Utbildningstiden är tio dagar, varav fem dagar är förlagda på arbetsplatsen. Det har tagits fram en regional utbildning som samtliga stationsbefäl ska genomgå. Vägledning för arbetet i arresten finns i Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet som används av både stationsbefäl och arrestantvakter. Såvitt JO:s medarbete kunde utröna fanns det i princip inte några skriftliga lokala rutiner för arbetet i arresten Umeå.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att de gick över till nuvarande bemanning av arresten med polisanställda arrestantvakter dagtid vardagar och inhyrd personal övrig tid för ungefär fyra år sedan. I samband med det lades det ned ett omfattande arbete med att bl.a. ta fram skriftliga lokala rutiner. Resultatet av det arbetet förefaller ha försvunnit eller fallit i glömska. Nu när ett annat bevakningsföretag ska bemanna arresten med arrestantvakter är det viktigt att ansvariga för arresten gör om det arbetet så att det finns uppdaterade skriftliga lokala rutiner för arrestverksamheten. En del

arrestantvakter kommer att bytas ut i samband med att Securus tar över ansvaret för bemanningen av arresten medan andra vakter stannar kvar men byter arbetsgivare. Den nya personalen kommer att få gå den nationellt framtagna utbildningen för arrestantvakter. Det är dock inte säkert att alla nyanställda kommer hinna göra det innan de påbörjar arbetet i arresten. Ett alternativ som diskuterats är att arrestantvakterna i sådant fall kan få göra teoridelen vid ett senare tillfälle.

Ledningen bekräftade att förmansprövning på distans görs per telefon och att stationsbefälet endast i undantagsfall samtalar direkt med den frihetsberövade. Frågan om ljud- och bildöverföring mellan arresterna har varit aktuell i några år. Det finns kameror uppsatta i flera av arresterna men problemet är att få till en överföring av ljudet och bilden. Polismyndighetens it-tekniker arbetar med en lösning på problemet. Ledningen kunde inte ange någon tidpunkt för när det arbetet kommer vara klart.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

JO har vid flera tillfällen pekat på vikten av att arrestantvakter har tillräcklig utbildning och kunskap om de rutiner som gäller för arbetet i en arrest samt framhållit Polismyndighetens ansvar i detta avseende.

Vid inspektionen kom det fram att både stationsbefäl och arrestantvakter använder Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet. Rätt tillämpad utgör handboken ett viktigt och bra hjälpmedel för bl.a. arrestantvakterna men den behöver som regel kompletteras med lokala rutiner för en arrest. (Se JO:s protokoll i dnr O 2-2019 och O 14-2022.)

Vid tidpunkten för inspektionen tycks verksamheten vid arresten Umeå ha löpt på bra trots en avsaknad av skriftliga lokala rutiner. En trolig förklaring till det är att arresten haft en erfaren personalgrupp och att det funnits ett nära samarbete mellan stationsbefälen och arrestantvakterna. En konsekvens av det nya avtalet med Securus är dock att arresten kommer bemannas även av nyanställda arrestantvakter. Jag välkomnar därför uppgifterna att det ska tas fram uppdaterade skriftliga lokala rutinerna för arresten Umeå och utgår från att detta arbete kommer att prioriteras. Polismyndigheten bör också se till att de nya arrestantvakterna snarast möjligt får gå myndighetens utbildning.

Vidare har JO vid flera tillfällen uttalat att om förmansprövning behöver göras på distans bör den i första hand ske med ljud- och bildöverföring. Om prövningen ändå sker per telefon bör förmannen regelmässigt även tala direkt med den omhändertagne, om hans eller hennes tillstånd medger det. (Se t.ex. JO:s protokoll i O 47-2019.)

JO uppmärksammade redan vid inspektioner i november 2018 att Polismyndigheten tillämpar en ordning där stationsbefälet i Umeå genomför förmansprövning på distans per telefon av de frihetsberövade som tas in i arresterna Lycksele, Vilhelmina och Storuman. Vid inspektionerna kom det

fram att det i arresterna Storuman och Vilhelmina fanns utrustning som möjliggjorde en förmansprövning på distans med ljud- och bildöverföring men att utrustningen inte var aktiverad. Min företrädare uttalade att det enligt hennes mening var oacceptabelt att den tekniska utrustningen som fanns installerad inte användes. (Se JO:s protokoll i dnr 7556-2018.)

Det är anmärkningsvärt att Polismyndigheten fortfarande inte har vidtagit åtgärder för att den utrustning som finns ska kunna användas. Jag ser allvarligt på vad som kommit fram i detta avseende. Polismyndigheten måste snarast vidta åtgärder för att den förmansprövning på distans som i dag sker per telefon i första hand ska kunna ske med ljud och bild.

Fysisk miljö

lakttagelser

Den nya arrestkorridoren är L-formad. I ena benet finns anhöllningsceller och i det andra både anhöllning- och tillnyktringsceller. I vinkeln på L:et i arrestkorridoren finns ett vaktrum. I anslutning till vaktrummet finns tre mindre rastgårdar. Vid rundvandringen noterade JO:s medarbetare att gårdarna är städade och försedda med regnskydd och en bänk. Det finns jackor och skor som en intagen kan låna när denne vistas på rastgården. I arresten finns även fyra s.k. väntceller. Den cell som mättes av JO:s medarbetare har en golvyta på ca 2,3 kvadratmeter inklusive en väggfast bänk. Personal uppgav att dessa celler inte används då det inte finns lagstöd för det och uttryckte förvåning över att de uppfördes i samband med den senaste om- och nybyggnationen av arresten.

I samtliga celler är fönstren försedda med persienner som går att reglera från cellen av den intagne. Från cellerna har de intagna utsikt över polisstationens fasad med kontorsrum och himmel. På fasaden finns snedställda lameller som begränsar utsikten från cellerna. Personal uppgav att det finns en ”död vinkel” i anhöllningscellerna. Detta ska åtgärdas genom uppsättning av ytterligare en spegel i cellerna.

Både de nya och de gamla arrestlokalerna uppfattades av JO:s medarbetare som funktionella och i bra skick. Det fanns inget klotter i cellerna eller i arrestkorridorerna. Det sker ett löpande underhåll av arrestlokalerna.

I samtal med JO:s medarbetare förde flera i personalen fram att det hade varit bra med en vadderad cell i arresten för intagna som riskerar att skada sig själva. En sådan cell har testats i arresten Sundsvall och har nu blivit en permanent lösning där.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att problemet med den ”döda vinkeln” i anhöllningscellerna är känt och att ytterligare en spegel ska sättas upp i cellerna före sommaren eller tidigt under hösten. Klotter och annan åverkan i cellerna åtgärdas omedelbart.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Det är tillfredsställande att arrestlokalerna i Umeå är i gott skick och att det sker ett löpande underhåll. Det är också positivt att arresten numera har rastgårdar och kan erbjuda de intagna utomhusvistelse. Jag vill dock uppmana Polismyndigheten att påskynda arbetet med att åtgärda den ”döda vinkeln” i anhöllningscellerna.

Barn i arrest

lakttagelser

I arrestens korridor med förhörssrum finns det åtta rum. Det rum som ligger längst in i korridoren är omgjort till ett barnrum. Rummet är ca 6,7 kvadratmeter och saknar fönster. Rummet är enligt uppgift målat i vad som anses vara harmoniska färger och är möblerat med en bäddsoffa, bord, tv, fåtölj, lampa, bokhylla och en matta. Det finns en toalett i närheten av barnrummet och barn befinner sig i arrestkorridoren endast om de ska duscha eller använda en rastgård.

I samtal med personal kom det fram att det fåtal barn som tas in i arresten placeras i barnrummet och att inget barn placerats i en cell det senaste året. Endast vid något enstaka tillfälle har det varit två barn i arresten samtidigt. I ett sådant fall har det ena barnet kunnat vistas i barnrummet och det andra i ett av förhörssrummen. Personalens uppfattning är att det för närvarande är tillräckligt med ett barnrum. Det finns dock en farhåga om att arresten i framtiden oftare kan komma att behöva ta emot flera barn samtidigt. I stationsbefälsgruppen har det diskuterats hur en sådan situation skulle kunna lösas.

Enligt personalen gör stationsbefälen ansträngningar att hitta en plats på häktet för barn misstänkta för brott så fort som möjligt. Tanken är att ett barn ska föras över till häktet när det anhålls. Under den senaste tiden har häktet inte kunnat ta emot barn förrän de häktats. Det handlar dock om ett fåtal tillfällen och häktet försöker prioritera barn i arresten. I arresten befinner sig ibland även barn omhändertagna med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Polismyndigheten har fattat ett principbeslut att barn omhändertagna enligt LVU inte ska vistas mer än ett dygn i barnrummet.

Av uppgifter från DAF framgår att 14 gripna eller anhållna barn har varit i arresten under perioden 1 april 2022–1 april 2023. JO:s medarbetare granskade under inspektionen handlingarna i sex av dessa ärenden. Vid granskningen bekräftades den bild som personal beskrivit i samtal, dvs. att barn placeras i barnrummet och inte i cell samt att arresten tar kontakt med häktet för att hitta en plats åt barnet där. Av de sex ärenden som granskades vistades de intagna barnen i barnrummet i 0,5–2,5 dygn.

Den personal JO:s medarbetare samtalade med hade inte fått någon särskild utbildning kring barn i arrest. Personalen uppgav att arresthandboken används som en grund för allt arbete i arresten och att det där finns avsnitt om barn.

Vidare har personalen ägnat mycket tid åt att gå igenom och diskutera Polismyndighetens nationella rutindokument som finns gällande barn i arrest. När ett barn befinner sig i barnrummet erbjuds barnet playtjänster på tv, böcker och tidningar. Barn som inte har restriktioner kan använda telefon. Vidare har barn (liksom vuxna intagna) ofta möjlighet att få tillgång till mer utomhusvistelse än en timme per dag.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att barnrummet fyller sin funktion och att det har fungerat bra att ha barn där. Frågan hur en situation ska hanteras om flera barn samtidigt tas in i arresten har diskuterats. Det finns olika lösningar som kan tas till och gott om utrymmen som kan användas. Det finns också en möjlighet att lyfta frågan om ytterligare ett barnrum om det skulle behövas i framtiden. Ledningens uppfattning är att det inte torde finnas några lokalmässiga eller ekonomiska hinder mot att ordna ytterligare ett barnrum om behovet uppstår.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt (6 a § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL).

Det är positivt att det har lagts ned ett betydande arbete för att arresten ska kunna ta om hand gripna och anhållna barn. I arresten placeras barn inte i cell utan i ett särskilt rum som ligger avskilt från arrestkorridorerna. Det intryck jag får är att rummets placering, utformning och utrustning är väl anpassat för en kortare placering av barn. För tillfället tycks det räcka med detta rum för att arresten ska kunna ta om hand barn som är misstänkta för brott.

Det aktuella rummet är dock inte försett med fönster och får därmed inte in något dagsljus. Det är otillfredsställande, särskilt för det fall ett barn får vistas flera dygn i rummet. Jag har också noterat att det finns en farhåga hos personalen att arresten i framtiden oftare kan behöva ta emot flera barn samtidigt. Arresten behöver ha en beredskap att kunna hantera en sådan situation. Jag vill också betona vikten av att Polismyndigheten regelbundet följer upp om det finns behov av ytterligare anpassningar av arresten.

Information till intagna

lakttagelser

I ett rutindokument gällande arbetsfördelningen vid intag anges att arrestantvakterna ska lämna information om rättigheter och de rutiner som gäller i arresten till de intagna. I samtal med personal kom det fram att arrestantvakterna lämnar Polismyndighetens informationsblad om rättigheter till vuxna intagna och informerar muntligen om rutinerna i arresten. Det finns inget skriftligt material som avser de dagliga rutinerna. När det gäller barn kom det fram olika uppgifter om vem som ansvarar för att informera barnet och hur det ska gå till, t.ex. om det är stationsbefälet eller arrestantvakterna som ska lämna

informationen samt om informationsbladet ska lämnas till barnet eller inte. I några av de granskade ärendena från DAF uppmärksammade JO:s medarbetare att det anges att det inte är aktuellt att informera barnet om rättigheter och de dagliga rutinerna i arresten för att barnet inte är placerat i cell utan i barnrummet.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att barn som är placerade i barnrummet är frihetsberövade och ska få information. Det är stationsbefälet som är ytterst ansvarigt för de frihetsberövade men det är arrestantvakterna som ger informationen i samband med bevakningen av barnet. Det är möjligt att informationsöverlämnandet till barn måste tydliggöras. På fråga från JO:s medarbetare hur informationen bör lämnas till ett barn uppgav ledningen att det är viktigt att barnet förstår den information som ges. För att uppnå förståelse kan det behövas både muntlig och skriftlig information.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Inledningsvis vill jag understryka att varje intagen ska informeras om sina rättigheter och de rutiner som gäller (se 1 kap 4 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det gäller givetvis även barn som placeras i ett särskilt barnrum och inte i en cell i arresten.

När det gäller barn som är misstänkta för brott finns det i bilaga 5 till Polismyndighetens handbok om arrestverksamheten en redogörelse för vilken information som barnet ska få och hur det kan säkerställas att barnet har förstått informationen. Jag har tidigare uttalat att det är av grundläggande betydelse att alla som arbetar i arrestverksamheten anpassar sitt bemötande och informationsöverlämnandet till barnets mognadsgrad samt att information till barn som utgångspunkt bör ges skriftligen och muntligen vid flera tillfällen (se JO:s protokoll i dnr O 14-2022). Polismyndigheten behöver se till att alla som arbetar i arrestverksamheten känner till detta och att barn får den information de har rätt till och är i behov av.

Tillsyn av intagna

lakttagelser

I samtal med personal kom det fram att tillsynsfrekvensen normalt är 15 minuter för intagna som är omhändertagna för berusning. Samma tillsynsfrekvens gäller initialt för misstänkta för brott för att därefter vanligtvis övergå till 30 minuter.

Arrestantvakterna dokumenterar tillsynen med hjälp av ett elektroniskt system där en mobil enhet används för att scanna en QR-kod som sitter på celldörren. I systemet finns en stor mängd förprogrammerade val som kan användas när tillsynen ska dokumenteras. Vakterna kan också göra noteringar i ett fritextfält. Enligt personalen görs sådana fritextupplysningar på en stationär dator. Tillsynssystemet är anslutet till DAF och stationsbefälet kan i realtid se arrestantvakternas noteringar över tillsynen.

När det gäller barn sitter en arrestantvakt utanför barnrummet med öppen dörr och har ständig tillsyn över barnet, s.k. sekundbevakning. Tillsynen dokumenteras i princip inte. Personal menade att detta kan vara en brist eftersom det inte går att följa ett barns vistelse i arresten på samma sätt som för en vuxen. I arresten har möjligheten att sätta upp en QR-kod även vid barnrummet diskuterats.

Vid den *avslutande genomgången* bekräftade ledningen att det har förts diskussioner om att sätta upp en QR-kod vid barnrummet. Ledningen framhöll att det kan vara ett enkelt och smidigt sätt att löpnade dokumentera tillsynen av barn som gör att barns vistelse i arresten kan följas på ett överskådligt sätt. Arresten avser att införa en sådan ordning inom kort.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

JO har vid flera tillfällen framhållit vikten av att det förs detaljerade anteckningar i samband med tillsynen. Sådana anteckningar gör det möjligt att i efterhand granska om något särskilt har inträffat under den intagnes vistelse i arresten och hur situationen i så fall hanterats. Informationen har också betydelse för övrig personal som har del i tillsynen av den intagne. (Se t.ex. JO:s protokoll i dnr 7556-2018 och i dnr O 47-2019.)

Avsaknaden av dokumentation när det gäller tillsynen av barn placerade i barnrummet gör det svårt att följa ett barns vistelse i arresten. Det är otillfredsställande utifrån rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt. Jag ser därför positivt på att arresten uppmärksammat denna fråga och försöker hitta lämpliga lösningar.

Dokumentation

lakttagelser

I den digitala arrestförteckningen DAF finns en funktion som kallas arrestliggare. I arrestliggaren listas alla som är intagna i arresten. Genom att titta i liggaren kan personalen få en samlad bild av vilka som befinner sig i arresten och bl.a. se när nästa tillsyn ska genomföras för respektive intagen. I liggaren finns också en ruta för viktig information. Enligt personalen kan det i denna ruta anges t.ex. om mediciner ska hämtas, om blodprov ska tas eller om en intagen ska ges särskild kost. Noteringarna som förs in i rutan för viktig information sparas inte i DAF när ärendet avslutas. Det är stationsbefälen som avslutar ett ärende i DAF.

Ett stationsbefäl som JO:s medarbetare pratade med uppgav att stationsbefälet i samband med att ett ärende avslutas ska göra en kontroll av om det finns noteringar i rutan för viktig information som bör sparas. Om det finns sådana noteringar och dessa inte är dokumenterade på något annat sätt än i rutan ser stationsbefälen till att uppgifterna dokumenteras i en tjänsteanteckning.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att information som behöver sparas inte ska antecknas i rutan för viktig information. Om det finns

sådan information där när ärendet ska avslutas måste stationsbefälet säkerställa att informationen sparas genom att dokumenteras på något annat sätt.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

I protokollet över inspektionen av arresten Solna i mars 2023 uttalade jag att jag får uppfattningen att det som vid den arresten antecknas i rutan för viktig information i arrestliggaren anses vara arbetsmaterial som inte behöver sparas. Mina medarbetare uppmärksammade dock att information om att en intagen behövde få mat på ett visst sätt med hänsyn till sjukdom inte fanns dokumenterad någon annanstans än i den rutan. Utifrån det såg jag en risk att uppgifter som är av betydelse för vistelsen i arresten, och således också för en efterhandsgranskning, går förlorade. Jag uppmanade därför Polismyndigheten att se över hur rutan för viktig information används och vid behov vidta åtgärder för att säkerställa att användningen uppfyller dokumentationskraven. I sammanhanget erinrade jag också om bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen om allmänna handlingar när det gäller en anteckning som tillför ärendet en sakuppgift. (Se JO:s protokoll i dnr O 8-2023.)

I arresten Umeå gör stationsbefälen i samband med att ett ärende ska avslutas en kontroll av vilka anteckningar som finns i rutan för viktig information och ser till att relevant information sparas. Med en sådan ordning säkerställs det att uppgifter som är av betydelse för en intagens vistelse i arresten inte går förlorade. Det kan dock diskuteras om kravet på att dokumentation ska ske så snart som möjligt är uppfyllt i ett fall där det upprättas en tjänsteanteckning först när ärendet ska avslutas (se 2 kap. 3 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det är en fråga som Polismyndigheten bör överväga, exempelvis inom ramen för en översyn av hur rutan för viktig information används.

Protokollförare vid inspektionen var Johanna Fransson.

Iakttagelserna vid inspektionen justeras.

2023-06-28

Mattias Karlsson

2023-06-28

Per Lennerbrant

JO:s granskning av situationen för barn i arrest

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får som tidigare nämnts i protokollet hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt (6 a § LUL). Bestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2021. I propositionen uttalades bl.a. följande. En polisarrest är inte anpassad efter de särskilda behov som ett barn har och en placering även tillfälligtvis i arresten bör undvikas eftersom det inte är en lämplig miljö för barn att vistas i. Förvar av barn i en polisarrest bör endast ske i undantagsfall. (Se prop. 2019/20:129 s. 46.)

På mitt uppdrag har fem arrester inspekterats med fokus på vilket genomslag som bestämmelsen fått.

Vid inspektionen av arresten Malmö i oktober 2021 kom det fram att det finns ett möblerat rum i anslutning till arresten där barn som är gripna eller anhållna kan placeras och hållas under bevakning. Det kom också fram att barn ibland placerades i en cell i arresten om barnet blev kvar över natten, det var platsbrist i häktet eller Polismyndigheten inte kunde avsätta personal för bevakning av barnet i det särskilda rummet. Efter inspektionen uttalade jag att bestämmelsen i 6 a § LUL och de tydliga intentioner som finns med lagstiftningen ställer krav på Polismyndigheten att planera och ha kapacitet för att flera, ibland många, barn samtidigt är gripna eller anhållna. Polismyndighetens lokaler i arresten Malmö och den organisation som fanns vid tidpunkten för inspektionen framstod enligt min mening som underdimensionerade för att hantera barn som är gripna eller anhållna. (Se protokollet i dnr O 27-2021.)

Arresten Karlstad inspekterades i november 2021. Stationsbefälens uppfattning var att barn tidigare hade placerats i cell i arresten men att det hade införts nya rutiner och att det inte längre förekom. Jag var positiv till att bestämmelsen i 6 a § LUL tycks ha medfört ett ändrat arbetssätt i arresten Karlstad. (Se protokollet i O 33-2021.)

Vid inspektionen av arresten Västerås i september 2022 kom det fram att barn som anhålls vanligtvis hålls i förvar i en cell i arresten till det blir frisläppt eller häktas. Det som kom fram vid inspektionen förmedlade en bild av att stationsbefälen utgår från att det för ett anhållt barn inte kommer finnas förutsättningar för någon annan förvaringsplats än i en cell i arresten. Därför gör stationsbefälen inga ansträngningar för att finna en sådan förvaringsplats i varje enskilt fall. Jag kunde inte dra någon annan slutsats än att vad som enbart skulle komma i fråga i undantagsfall snarare var regel i arresten Västerås och uttalade att det var fullständigt oacceptabelt. (Se protokollet i dnr O 14-2022.)

Under inspektionen av arresten Solna i mars 2023 kom det fram att det görs ansträngningar för att hitta en annan placering för barn än i en cell i arresten. Jag uttalade att detta givetvis är positivt. Det är dock bekymmersamt att barn

regelbundet hålls i förvar i arresten och att Polismyndigheten helt tycks förlita sig på att Kriminalvården ska kunna tillhandahålla platser på häkten i Stockholmsområdet. Det är allmänt känt att beläggningssituationen inom Kriminalvården sedan en längre tid är mycket ansträngd. Jag kunde inte dra någon annan slutsats än att Polismyndigheten inte gjort tillräckliga ansträngningar, t.ex. genom att anpassa sina lokaler, för att på egen hand kunna ta om hand gripna och anhållna barn i enlighet med lagens krav. (Se protokollet i dnr O 8-2023.)

Vid den nu aktuella inspektionen av arresten Umeå kom det som nämnts fram att barn inte placeras i cell utan i ett särskilt rum som ligger avskilt från arrestkorridorerna. För tillfället tycks det räcka med detta rum för att arresten ska kunna ta om hand barn som är misstänkta för brott. Jag uttalade dock att arresten behöver ha beredskap för att kunna ta emot flera barn samtidigt och betonade vikten av att Polismyndigheten regelbundet följer upp om det finns behov av ytterligare anpassningar av arresten.

Jag kan sammanfattningsvis konstatera att bestämmelsen i 6 a § LUL fått ett olikartat genomslag vid de fem arrester som har inspekterats. Miljön i en polisarrest är ofta stökig och högljudd med människor som är påverkade av alkohol och droger. Det är lagstiftarens tydliga avsikt att en placering i en arrest även tillfälligtvis bör undvikas eftersom det inte är en lämplig miljö för barn att vistas i. I vissa av de inspekterade arresterna har det gjorts ansträngningar för att åstadkomma lösningar som ligger i linje med de intentioner som finns med lagstiftningen. Dessvärre visar inspektionerna också att det finns arrester där barn regelmässigt hålls i förvar i arrestceller. Det är en oacceptabel situation som Polismyndigheten behöver komma tillrätta med. Frågan om barn i arrester är viktig och jag avser att fortsätta följa den.

2023-06-28

Per Lennerbrant